Ο «Μικροαστός»: Ένα ερωτηματολόγιο περί της «μεταφράσεως» λειτουργικών κειμένων (Πρεσβ. Αθανάσιος Λαγουρός)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 4 Μαΐου, 2009

Εγερτήριες σκέψεις πάνω σε μη καθεύδον θέμα

Υποστηρίζεται επιμόνως και μεθοδικώς εδώ και χρόνια με την επίκληση σχετικής επιχειρηματολογίας η «χρεία μετάφρασης των εκκλησιαστικών κειμένων της Λατρείας μας στα Νέα Ελληνικά, μια διαδικασία άκρως απαραίτητη, η οποία θα έπρεπε ήδη να έχει ξεκινήσει προ πολλού» (*).
Τεκμηριωμένα έχει επίσης διατυπωθεί και η αντίθετη άποψη, που υπερασπίζεται την παραδεδομένη γλώσσα.
Ειδικότεροι και αξιότεροι περί τα θέματα έχουν εκφέρει πλούσιο και θεμελιωμένο προβληματισμό. Εν τούτοις είναι τόσο ακριβό και απαράγραπτο το ελεύθερον της γνώμης, κατακριτέο δε το «υποσιωπάν και υποστέλλεσθαι», ώστε η καταγραφή και της ταπεινότερης γνώμης να μπορούσε να συμβάλει έστω κατ' ελάχιστον στην προαγωγή ενός διαλόγου, ο οποίος στα όρια της θεανθρωπίνης λειτουργίας υπηρετεί το θέλημα του Θεού (και όχι των ανθρώπων) και το καλό της Εκκλησίας, είναι δηλαδή ανοικτός στην φωνή του Ουρανού. Με μια επισήμανση, ότι στα εκκλησιαστικά πράγματα καραδοκεί ενίοτε ο κίνδυνος, η διαφοροποίηση γνωμών να προσλαμβάνει προσωπικό χαρακτήρα. Μη γένοιτο! Γι' αυτό εδώ αποφεύγεται η αναφορά σε πρόσωπα.

Με οδηγό την καλή προαίρεση προχωρώ στην σύντομη καταγραφή ορισμένων απλών (αν όχι απλοϊκών) και κοινών σκέψεων, λίγο ακατέργαστων και πολύ αφιλόδοξων, υπό μορφήν ειλικρινών ερωτημάτων (με χαρακτήρα προκαταρκτικό ή περιφερειακό), τα οποία όμως θεωρώ εξ ίσου σπουδαία με εκείνα που αφορούν στο βαθύτερο περιεχόμενο του εν λόγω θέματος (Αυτή καθαυτήν η μετάφραση, οι όροι της και η "ερμηνεία", η "ουσία", ο "χαρακτήρας" και η αξία της γλώσσης).

1. Αφετηριακό είναι το εξής: η «χρεία μετάφρασης», το «άκρως απαραίτητο» του πράγματος με ποιό τρόπο, με ποιό μετρητή μετριέται, αποδεικνύεται, ώστε επ' αυτού να θεμελιώνεται ένας ολόκληρος συλλογισμός; Πιθανόν η ποιμαντική ή διδακτική πείρα να απαντούν εν μέρει ότι οι νεώτερες γενιές πλέον (Σ: τα νέα ελληνικά μιλιούνται ήδη τον 10ο-12ο αι.!) δεν καταλαβαίνουν τα λόγια της Λατρείας, τους ύμνους, τις ευχές, καθ' ότι έχει αρχίσει να κρυσταλλώνεται μια αγεφύρωτη γλωσσική απόσταση και συνακόλουθη αδυναμία κατανοήσεως κ.λπ. Αλλά αυτό

αρκεί;

Σαφηνίζω: η ποιμαντική αλλά και κοινωνική παρατήρηση λέει ότι σήμερα κι άλλα -άλλης βεβαίως τάξεως- πράγματα της Εκκλησίας κυρίως, αλλά και του μέχρι τώρα αξιακού μας περιβάλλοντος, δεν γίνονται "κατανοητά", αλλά αυτό άραγε είναι δυνατόν να συνεπαχθεί τον "αναπροσδιορισμό" ή την "τροποποίηση" ή την "κατάργησή" τους, όπως, παραδείγματος χάριν, τα θέματα της νηστείας, των λεγομένων προγαμιαίων σχέσεων (δηλ. πορνεία), της ομοφυλοφιλίας ή των εκτρώσεων (δηλ. φόνος);

2. Αν υποτεθεί ότι υπερβαίνεται αυτό το πρώτο ερώτημα, έρχεται αμέσως ένα δεύτερο, που αφορά στην επάρκεια της "επιχειρησιακής μελέτης". Επειδή η προώθηση ενός τέτοιου σχεδίου αφορά σε μείζονος σημασίας θέμα, που σηματοδοτεί την πλήρη μετάβαση σε ένα άλλο "κόσμο", έχουν άραγε μελετηθεί με προσοχή όλες οι παράμετροι; Έχουν ζυγιστεί εξαντλητικά τα προσδοκώμενα ωφέλη και οι πιθανές ζημίες που θα προκύψουν; Ίσως να απατώμαι, αλλά μάλλον έχει δοθεί αρκετή έμφαση στη "νομική" εξέταση του ζητήματος (αν "επιτρέπεται" ή όχι η μετάφραση στην λογική των δήθεν ιερών γλωσσών), ή στην γλωσσοερμηνευτική του πλευρά (αν "πετυχαίνει", αν δηλ. είναι εφικτή η μεταφορά στα νέα ελληνικά), ενώ το ζήτημα είναι πολυπαραγοντικό.

Επικουρικώς, έχει γίνει άραγε εμπεριστατωμένη αξιολόγηση της χειροπιαστής εμπειρίας από το ανάλογο εγχείρημα υπό της λατινικής εκκλησίας; Διερωτώμαι για τα "ποσοστά επιτυχίας" του. Και ίσως να μη χρειάζεται να πάμε πολύ μακριά από την Ελλάδα για να έχουμε μια πρώτη αντίληψη (!). Ο νοών νοείτω...

Και ο επιδιωκόμενος σκοπός; Άραγε να εκτιμάται ότι με την «μεταφρασμένη» Λατρεία θα γεμίσουν οι Ναοί (αν βεβαίως θεωρηθεί σαν επιτυχία η "πλήρωση" των Ναών) ή ότι θα προαχθεί το επίπεδο και η "ποιότητα" της συμμετοχής και προσευχής; Είμαστε στην πνευματική θέση και βεβαιότητα ότι θα "παραγάγουμε" **ίσης** πνευματικής **αξίας δημιουργία**, η οποία θα αντικαταστήσει επαξίως την υπάρχουσα;

3. Εφ' όσον υπάρχει επείγουσα «χρεία» να ανταποκριθούμε στις ανάγκες του σήμερα, έχουν άραγε χρησιμοποιηθεί και εξαντληθεί άλλα πρόσφορα μέσα; Άραγε η μεθοδική, συγκροτημένη, προγραμματισμένη (σε κεντρικό επίπεδο) κατήχηση, εξήγηση, ερμηνεία και παροχή ελαχίστων γραμματικών γνώσεων (π.χ. με διανομή τευχιδίων κατά εορτολογική-λειτουργική περίπτωση) δοκιμάστηκε και απέτυχε; Διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν πως οι "ιδιωτικές" (από ιερείς , εκδότες, μονές, θεολόγους, κατηχητές) πρωτοβουλίες προς αυτή την κατεύθυνση είχαν ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Στο τέλος - τέλος αν λίγα πράγματα εξηγηθούν **άπαξ**, "κατανοηθούν" και αφομοιωθούν (π.χ. στην Θ. Λειτουργία - πράγμα που κάνουν πάρα πολλοί ευσυνείδητοι χριστιανοί μόνοι τους), υπάρχει λογικός, πειστικός λόγος να παραμένει

εφ' όρου ζωής ο βοηθητικός "**νάρθηκας**" (η μόνιμη πλέον "μεταπεφρασμένη Λατρεία"); (*επιτρέψτε μου να παραπέμψω σχετ. στο Προλογικό Σημείωμα του υπογραφομένου στο μικρό βιβλίο «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΕΣ ΠΡΟΣΕΥΧΕΣ-με Ερμηνευτική Απόδοση στην Ν. Ελληνική», εκδ. «Τήνος», Αθήναι 1989 και έκτοτε επανειλημμένες εκδόσεις*). Αλλά αυτή η σκέψη μας οδηγεί στο επόμενο ερώτημα.

4. Γιατί να έχει προεξοφληθεί πως οι νεώτεροι είναι τόσο απρόθυμοι να καταβάλουν ένα μικρό κόστος στον διάλογο, στην σχέση τους με τον Θεό; Νομίζω πως τους αδικούμε. Όταν τα Ελληνόπουλα μαθαίνουν δύο και τρεις ξένες γλώσσες, απορροφούν πλήθος παρεχομένων γνώσεων στην ηλεκτρονική εποχή μας, γιατί να τα απαξιώνουμε τόσο; Μαθαίνουν με ιδιαίτερη ευκολία π.χ. τα πολυάριθμα περιφραστικά ρήματα της αγγλικής γλώσσης και δεν μπορούν να μάθουν ότι «ποιώ» σημαίνει «κάνω», «Πάτερ ημών» «Πατέρα μας» και «παράσχου» «δίνω» (*άλλο βεβαίως που το «δίνω» δεν ταυτίζεται εννοιολογικώς με το «παρέχω»!*) κλπ; Εκτός αν συμβαίνει κάτι χειρότερο: μήπως με την υποστηριζομένη «μετάφραση» ανακυκλώνεται το κακό **μάθημα της "ευκολίας"** (μάθημα που το μπουχτίζουν σε όλες τις εκφάνσεις της σύγχρονης ζωής) με ευθύνη των ποιμένων;

Εδώ όμως ξεφυτρώνει κι άλλο ένα θέμα. Η ζωή στην Εκκλησία, ή η ζωή της Εκκλησίας έχει ένα μόνιμο χαρακτήρα, είναι μια διαρκής αγωγή και καλλιέργεια. Υποτίθεται λοιπόν ότι η Πίστη είναι η μητρική "γλώσσα" μικρών, μεγάλων (εξ ου και ο νηπιοβαπτισμός). Και η ζωή όλων των πιστών μέσα στην Εκκλησία τους **εξοικειώνει φυσιολογικά** με την λειτουργική γλώσσα. Προεκτείνοντας λίγο διερωτώμαι, χωρίς γλωσσολογική και παιδαγωγική "ειδικότητα": Στο νήπιο ποιός εξηγεί τα νοήματα που βαστάνε οι λέξεις; Ποιός του φυτεύει την "κατανόηση" σε τόσο μικρή ηλικία, όπου δεν υπάρχει "μετάφραση"; Ποιός είναι δηλ. ο μηχανισμός της μητρικής γλώσσης;

Άραγε αναλογικώς δεν θα μπορούσε το ίδιο να ισχύει και για το εν λόγω ζήτημα; Εκτός εάν ευσταθούν δύο υποθετικές παραδοχές:

α) ότι τίθεται εν αμφιβόλω η επάρκεια του τρόπου εισόδου των ανθρώπων στην Εκκλησία (ρεαλιστικές προϋποθέσεις του νηπιοβαπτισμού, ουσιαστικό περιεχόμενο και χαρακτήρας της κατηχήσεως σήμερα κ.λπ.)

β) ότι προωθείται ένα τέχνασμα/πρόγραμμα λειτουργικού (λατρευτικού) φαστ-φουντ για περαστικούς, βιαστικούς, ανυπόμονους, φυγόπονους, λίγο αδιάφορους, σχεδόν αποξενωμένους "πιστούς", άμαθους να υψώνουν «οσίους χείρας» (Α' Τιμ. β' 8) και να ξεκολλάνε τις καρδιές τους.

Ειδικότερα, η «μετάφραση» και συνεπώς η «κατανόηση» είναι άραγε αρκετή για να προσπελάσει ο πιστός στον πνευματικό κόσμο, στον οποίο τον καλεί η Λατρεία, ένα

κόσμο γεμάτο σύμβολα; Χάριν παραδείγματος, άραγε "φτάνει", αρκεί η τέλεση μεταφρασμένης Θ. Λειτουργίας, κι αν αρκεί, τότε τί θα κάνουμε την μυσταγωγική Κατήχηση; Ή αλλιώς διατυπωμένο, μέσα στην Μυσταγωγική Κατήχηση, στην Εξήγηση της Θ. Λειτουργίας δεν θα μπορούσε να ενσωματωθεί και μια γλωσσική διασάφηση για "καλύτερη" κατανόηση, δηλ. «μετάφραση»; Και τέλος πάντων, **αυτή η «κατανόηση» δεν κατανοείται, δεν εμπεδώνεται, δεν αφομοιώνεται ποτέ**; Θεωρούνται δηλαδή οι πιστοί σαν ανόητοι και ανεξέλικτοι δια βίου;

Η Εκκλησία έχει ως θεοπαράδοτο τρόπο ζωής και βίωμα την άσκηση, την γενική φιλοπονία, τον κόπο. Άρα η απόδυση όλων, ποιμένων και ποιμαινομένων, σε μια συντονισμένη εργασία για την ελαχίστη γλωσσική καλλιέργεια και την υπέρβαση των μικρών γλωσσικών "εμποδίων" στην Λατρεία, είναι εκκλησιαστικώς καταξιωμένη (π.χ. πλήθος ερμηνευτικών έργων [για τα «δυσκολοκατάληπτα», όπως γράφει] του αγ. Νικόδημου του Αγιορείτου, στα οποία μαθητεύουν όσοι τίμιοι επιθυμούν να "καταλάβουν") και πάντως επιβεβλημένη. Κανένας δεν γεννιέται γιατρός, δικαστής, χημικός. Γίνεται. Το ίδιο και ο Χριστιανός. Γίνεται. Συνεχώς. Εκουσίως. Εν τω μέτρω της αυτού προαιρέσεως. Με τρόπους πνευματικούς, δηλαδή υλικούς - πρακτικούς - σωματικούς - ψυχικούς - συναισθηματικούς -λογικούς - εκκλησιαστικούς εν Χάριτι. Θα ήταν άραγε εντελώς μα εντελώς αβάσιμο να βλέπαμε σ' αυτή την μικρή "γλωσσική" διακονία "μια σύγχρονη μορφή, μια **επικαιροποιημένη όψη αυτοπαραδόσεως** στο βαθιά ασκητικό, θυσιαστικό ήθος της Εκκλησίας;

Η σοφία της ερήμου φαίνεται να επιμαρτυρεί: Ο άγιος Βαρσανούφιος μπροστά στην αδυναμία ενός αδελφού, που τον ρωτά: «*διαβάζω το ελληνιστί (κείμενο των Ψαλμών) και **δεν νοώ τι λέγω***», του απαντά πως ο **κόπος** για την **εκμάθηση** της γλώσσας όχι μόνο θα τον βοηθήσει στην κατανόηση, αλλά, πολύ περισσότερο, θα του δώσει **πλούσια χάρη «εις ζωήν αιώνιον»** (Απόκριση σκη'/228). Τί να σημαίνει αυτό;

5. Μετάφραση σημαίνει την μεταφορά από ξένη γλώσσα. Και η υποστήριξη του αιτήματος για την «μετά-φραση» δηλώνει έμμεση παραδοχή και θεώρηση της εκκλησιαστικής γλώσσης σαν δήθεν "ξένης". Αυτό υπό μία έννοια δεν θα μπορούσε να συνιστά και ένα είδος μειονεξίας ταυτότητος ή μειοδοσίας (εθνικής); Μήπως κατ' αυτόν τον τρόπο δεν κάνουμε τίποτ' άλλο από το να αποδεικνύουμε πάλιν και πολλάκις τον επαρχιωτισμό μας μπροστά στην αρχοντιά της Παραδόσεώς μας, την μικρότητά μας μπροστά στο μεγαλείο του Πολιτισμού μας, την (αθέλητη) συνθη-κολόγησή μας με τις αρχαίες δυνάμεις που μηχανεύονται τον αφανισμό της σαρκωμένης μαρτυρίας Χριστού, την (ακούσια) συμμαχία μας με τους προβοκάτορες του πνευματικού εξολοθρεμού μας;

Αν μη τι άλλο μήπως τίθεται θέμα στοιχειώδους **αυτοσεβασμού**. Ποιός άραγε μας

εβάσκανε; Τί έμεινε να θυμίζει την γλώσσα που δίδασκε ο Αριστοτέλης τον Μ. Αλέξανδρο, μέρες πού 'ναι...; Τί μένει σήμερα χειροπιαστό, ζωντανό στην ανερμάτιστη Ελλάδα από τον θεωρητικώς (και εμπορικώς!) πολυδιαφημιζόμενο αλλά πρακτικώς πολύκλαυστο Ελληνικό Πολιτισμό; Λίγα πράματα μάλλον: κανένα ανθοστόλιστο παραθύρι, καμιά αχνοφώτιστη εκκλησιά, κανένα σπασμένο ακροκέραμο, κανένα αναμμένο προσκυνητάρι, κανένα λαμπρό πανηγύρι, καμιά ξυσμένη αγιογραφία, καμιά εγκάρδια φιλοτιμία στη δουλειά, κανένα λεβέντικο τραγούδι ν' ακούν τα βουνά, ν' ακούει ο ήλιος, ν' ακούει κι η θάλασσα και να ξεγελιούνται. Μα πιότερο απ’ όλα το «Φως ιλαρόν», το «Σήμερον κρεμάται», το «Γλυκύ μου έαρ», το «Χριστός ανέστη», το «Χριστός γεννάται», το «Εν αρχή ην ο Λόγος», το «τα σα εκ των σων σοι προσφέροντες κατά πάντα και δια πάντα», «το Άξιον εστί», η γλώσσα της Εκκλησίας.
Και εν τοιαύτη περιπτώσει πώς θα απολογηθούμε (και ως Ορθόδοξοι αλλά και ως Έλληνες) στους νεωτέρους, που η γενιά μας δεν είχε το σθένος να κρατήσει την πατρική κληρονομιά; Τί θα δικαιολογηθούμε, που τους αποκόψαμε από ένα ζωντανό κομμάτι πολιτισμού που ενδιαφέρει πανανθρώπινα; Τί θα τους πούμε, που διακόψαμε σε μια τεχνητή συγκυρία -κατασκευασμένη από τις στρεβλώσεις του μεταπολιτευτικού Ελλαδιστάν- για χάρη μιας πρόσκαιρης διανοητικής "απολαύσεως" και διευκολύνσεως την από του Ομήρου μέχρι σήμερα αδιάκοπη λαλιά του λαού μας, που μιλιέται ακόμη -ναι, μιλιέται και τραγουδιέται, εις πείσμα πολλών- μέσα στις εκκλησιές; Τί θα τους πούμε, που πνίξαμε με τα ίδια μας τα χέρια τον ελληνικό λόγο στην ακατάπαυστη συνάντησή του με τον Λόγο του Θεού μέσα στην Σκηνή Του; Ποιών εν τέλει το χατήρι κάναμε και κόψαμε σύρριζα τους δεσμούς μας με την συνέχειά μας;

Στους ομοδόξους αδελφούς μας, Σέρβους, Αραβες, Ρώσους, Γεωργιανούς τί θα βρούμε για δικαιολογία;

Αλλά και στους ξένους μελετητές τί θα πούμε, που στρέφονται, αν όχι με σεβασμό, τουλάχιστον με ενδιαφέρον, στην Ανατολή, η οποία κρατάει ζωντανά στην πρωτότυπη γλώσσα τα "ιδρυτικά" κείμενα, στις λέξεις των οποίων σημάνθηκε άπαξ η εις Χριστόν Πίστη και ζωή -κείμενα αναφοράς στην παγκόσμια Γραμματεία και Ιστορία- την Καινή Διαθήκη, την Θ. Λειτουργία, και κατόπιν την Υμνολογία;

Θα καταφέρναμε άραγε να τους καθησυχάσουμε όλους αυτούς, και μεις να ξενοιάσουμε, αν τους εξηγούσαμε πως **δεν μας άξιζε πια** μια τέτοια ατίμητη περιουσία;

Ο Οδ. Ελύτης γράφει: «*Είναι μία γλώσσα ...που την τήρησε (ο λαός) με θρησκευτική προσήλωση κι αντοχή αξιοθαύμαστη, μέσα στις πιο δυσμενείς εκατονταετίες. Ώσπου ήρθαμε εμείς, με τα διπλώματα και τους νόμους, να την βοηθήσουμε. Και σχεδόν την αφανίσαμε. Από το ένα μέρος της φάγαμε τα κατάλοιπα της γραφής της και από το*

άλλο της ροκανίσαμε την ίδια της την υπόσταση, την κοινωνικοποιήσαμε, την μεταβάλαμε σε έναν ακόμα ***μικροαστό****...*».

6. Μήπως με την «μετάφραση» επιτευχθεί μεν η «κατανόηση», διακυβευθούν δε άλλα πνευματικά αγαθά, όπως η ακρίβεια και η ασφάλεια διατυπώσεως, η "δουλεμένη" συναρμογή αγιογραφικών αποσπασμάτων και υμνολογίας, πολύ περισσότερο δε αυτή **η πνοή** του Αγίου Πνεύματος, το οποίο ελάλησε εν τοις Αγίοις με τις λέξεις; Ο Μ. Αθανάσιος λέει συγκεκριμένα: «*μηδέ πειραζέτω τας λέξεις μεταποιείν ή όλως εναλλάσσειν*», γιατί το Πνεύμα βλέποντας να επαναλαμβάνουμε τα λόγια, που το Ίδιο "υπαγόρευσε" στους Αγίους, μας ακούει και μας συντρέχει. (Προς Μαρκελλίνον..., λ-λα', ΒΕΠΕΣ, σελ.28)

Στις Κατηχήσεις του (*Προκατήχ., 9*) ο άγ. Κύριλλος Ιεροσολύμων, μιλώντας για τους εξορκισμούς, γράφει πως τα λόγια του ιερέως διώχνουν τα δαιμόνια όχι για τίποτε άλλο παρά μόνον επειδή είναι ειλημμένα αυτούσια από την Γραφή.

Επιπροσθέτως, στην παραβολή του Σπορέως (και παρεμπιπτόντως, τί "καταλαβαίνουμε" οι σημερινοί άνθρωποι των πόλεων από την λέξη «σπορά»;) (Λουκ. η' 5-15) αναφέρεται η απορία των μαθητών του Κυρίου για το νόημά της. Ερώτησαν δηλ. τον Χριστό τι σημαίνει η παραβολή αυτή. Έλαβαν τότε την απάντηση: «Υμίν δέδοται γνώναι τα μυστήρια της βασιλείας του Θεού, τοις δε λοιποίς εν παραβολαίς, ίνα βλέποντες μη βλέπωσι και ακούοντες μη συνιώσι» (... με παραβολές: αινιγματώδεις διηγήσεις με βαθύτερες αλήθειες από τις φαινομενικές, *ίνα διεγείρη τον ακροατήν, επειδή πολλούς η ευκολία εις ραθυμίαν άγει* [*αγ. Ιω. Χρυσ.*]). (*βλ. και την σχετ. ερμην. απόδοση Π. Τρεμπέλα, σελ. 250*). Άραγε αυτό το χωρίο θα μπορούσε να μας βοηθήσει στον συγκεκριμένο προβληματισμό, αν συλλογιστούμε και την περίπτωση της «αναξίας του δέξασθαι» ακοής (αγ. Κύριλλος Ιεροσ.);

7. Θα είναι άραγε εντελώς απίθανο, παραλλήλως προς την «μετάφραση» για την καλύτερη «κατανόηση», να μας μπει και ο πειρασμός να προχωρήσουμε σε "**εκκαθαρίσεις**" υμνολογικών στοιχείων ή αναφορών, που σήμερα δεν γίνονται "κατανοητά" ή αποδεκτά, ή δεν "ταιριάζουν" με τα σημερινά δεδομένα;

Τότε φυσικά η επιδιωκόμενη «μετάφραση» θα λειτουργεί ως κερκόπορτα πολλών εισελάσεων και απελάσεων...

Αλλά, διόλου απίθανο, πώς θα αποτραπεί η εισαγωγή του υμνολογικού "κιτς"; (όπως οι κακόγουστες ζωγραφιές και χαλκομανίες, οι άτακτες φωνές, τα άγαρμπα ηλεκτρικά φώτα, τα εξουθενωτικά μεγάφωνα, τα άθλια παραφινόκερα). Και ποιός θα εμποδίσει κάθε περαιτέρω αυτοπροαίρετο αυτοσχεδιασμό, αφού πια το "πράσινο φως" θα έχει ανάψει; Μήπως κινδυνεύσουμε να γίνουμε μια υπερ-αγορά όπου ο καθένας θα "διαλέγει" τι προϊόν θα αγοράσει;

8. Συνωδά τω προηγουμένω αναφύεται και το εξής συμφυές: Με την εκκλησιαστική **μουσική**, η οποία ντύνει τον λειτουργικό λόγο, τί θα γίνει; Αραγε δεν είναι κι αυτή μια "γλώσσα" που δεν "μιλιέται" πια; Και γιατί να μη σκεφθούμε, μετά την «μετάφραση» στην νέα ελληνική, να προχωρήσουμε στο επόμενο βήμα, αυτό της μεταφοράς της μουσικής σ' εκείνην που "καταλαβαίνουν" οι άνθρωποι σήμερα; Κι αν τους το αρνηθούμε, ποιό επιχείρημα θα επιστρατεύσουμε;

Παραθέτω απόσπασμα που αλίευσα στο διαδίκτυο, το οποίο μου βαθαίνει πιο πολύ την απορία, καθ' ότι η υποστηριζομένη θέση (περί μεταφράσεως) προσκρούει στην προεξοφλημένη χρήση της εκκλησιαστικής (βυζαντινής) μουσικής:
«*Ίσως να με ενθάρρυνε* (δηλ. στην ιδέα για «για μετάφραση και των ποιητικών μερών εκτός των πεζών») *το μελοποιημένο άκουσμα που είχα ενός εξαίρετου ποιήματος, προσόμοιου πάνω στον ειρμό "Αφραστον θαύμα": Δάκρυα χάμου/κι ανατριχιάζουν τα χώματα/της αγάπης μέγας χορηγός/ελί-χρυσο θαύμα κρινάκι φύεται/για να μυρίζει ανόρθωση πενθούντων./Τη Χαρά/νά φοράτε μη λυπάσθε*».

Αν η διατήρηση της εκκλησιαστικής γλώσσης εκλαμβάνεται ως προσκόλληση, τότε η διατήρηση του εκκλησιαστικού μέλους πώς χαρακτηρίζεται; (φορμαλιστική;) Και κατά λογική ακολουθία, διερωτώμαι (και «ανατριχιάζω») -χωρίς διόλου διάθεση ειρωνείας- γιατί να μη φορέσουμε στη νεοελληνική υμνογραφική παραγωγή τη μουσική Χατζηδάκη, Θεοδωράκη, ή...Ρουβά;

Διευκρινίζω βεβαίως, πως προσωπικά μου αρέσει το ανωτέρω ποιητικό απόσπασμα. Αλλά, προχωρώντας έτι περαιτέρω, δεν είμαι σχεδόν καθόλου σίγουρος πως μια τέτοια ποίηση (μια ποίηση επιπέδου Ελύτη) θα είναι πιο "κατανοητή" μέσα στους ναούς. Οπότε **ποιό το όφελος**, αν θα χρειαζόμασταν **και πάλι** ερμηνεία-εξήγηση για τα νέα ελληνικά;

Ακόμη και η **στιχουργική** αυτού του αποσπάσματος μεταχειρίζεται τεχνική παλαιάς (εκκλησιαστικής) κοπής. Νομίζω πως σήμερα η ποίηση δεν γράφεται εμμέτρως.
Και ακολούθως, θα μπορούσαμε εξ ίσου να διερωτηθούμε και για την εκκλησιαστική **εικονογραφία**. Η εκκλησιαστική ζωγραφική είναι πάλι μια "γλώσσα", "ακατανόητη" στον σύγχρονο ορθολογιστή άνθρωπο.

Μήπως άλλωστε δεν έχουμε ήδη αναρωτηθεί και για το **Τυπικό** (των Ακολουθιών), το οποίο μοιάζει μ' ένα «απολίθωμα» του μεσαίωνα;

Και πιο πέρα, τί θα μας δυσκολέψει να "ξαναδούμε" το θέμα (ήδη τεθειμένο) της χρήσεως των **ευχαριστιακών ειδών** στην Θ. Λειτουργία; Σήμερα ο άρτος και ο οίνος δεν αποτελούν την "βασική γλώσσα" διατροφής του παγκοσμίου ανθρώπου, όπως στην Παλαιστίνη στα χρόνια του Χριστού. Μια επαναδιαπραγμάτευση με σύγχρονη και ανοικτή "γλώσσα", άραγε δεν θα μας έδινε πιο "κατανοητά"

αποτελέσματα, δεν θα μας απενεκλώβιζε από την απολίθωση του παρελθόντος και την ιεροποίηση του παλιού πολιτισμού;

Να τολμήσω να ρωτήσω κάτι πιο κατανοητό; Τί "καταλαβαίνει" ο σημερινός άνθρωπος ακούγοντας την λέξη "**θυσία**"; Σε ποιά πραγματικότητά του, **σε ποιά προσλαμβάνουσα** παράστασή του αντιστοιχεί, ώστε να αναχθεί στην αναίμακτη Θυσία του Χριστού; Μήπως η πρόσβαση στο εννοιολογικό ή σημασιολογικό της περιεχόμενο θα επιτευχθεί δια της «μεταφράσεως», ή μήπως θα χρειαστεί να "ανακαλύψουμε" ένα σύγχρονο υποκατάστατο της "θυσίας", δίκην "παρα-φράσεως";

Με λίγα λόγια η «μετάφραση» ενδέχεται να συμπαρασύρει -και θά'ναι ανακόλουθο να μη συμπαρασύρει- κι άλλα πράγματα, καθώς αντιστοιχεί σε μια γενική τάση (σε παγκόσμιο επίπεδο -«Νέα Εποχή»;) "επαναπροσδιορισμού", "επαναξιολογήσεως", "επανερμηνείας" των υφισταμένων "δομών" ή "παραδεδομένων αρχών", αιτημάτων δηλ. παρομοίων με τα θέματα της εικονομαχίας (π.χ. έχει προβληθεί ο ισχυρισμός πως η διατήρηση της εκκλησιαστικής γλώσσης ισοδυναμεί με ειδωλολατρία). Η θεολογία της Εβδόμης Οικουμενικής Συνόδου θα μπορούσε άραγε να μας διαφωτίσει συνολικώς σ' αυτό το ζήτημα;

9. Κατά την ωραία και νόμιμη διαδικασία επανόδου στην θεώρηση της Λατρείας μέσα στην αρχαιοεκκλησιαστική της προοπτική προκύπτει το εξής ζήτημα: Τα Ευαγγέλια (όχι όλα τα βιβλία της Καινής Διαθήκης) γράφτηκαν στην καθομιλουμένη γλώσσα της εποχής. Γιατί όμως μετά από τέσσερις αιώνες οι Μεγ. Πατέρες της Εκκλησίας και Οικουμενικοί Διδάσκαλοι προβαίνουν σε ένα **καθοριστικό τόλμημα** και γράφουν τις ευχές της Αγ. Αναφοράς (εκτός από τα άλλα συγγράμματά τους-π.χ. ερμηνευτικές ομιλίες, δηλ. κηρύγματα στον λαό) σε γλώσσα, το επίπεδο της οποίας είναι "αττικό" και γυρίζει 800 χρόνια πίσω; Αυτή η επιλογή τους, ασφαλώς ενσυνείδητη, άραγε δεν περιλαμβάνεται ως **δεδομένο** μέσα στην αρχαία παράδοση, άραγε δεν μας εφοδιάζει με ένα ισχυρό **αξιολογικό κριτήριο**; Ποιός λόγος να θεμελίωσε άραγε αυτή την επιλογή των θεοφόρων Πατέρων;

Κι ακόμη, βάσει ποίας λογικής, αρκετά αργότερα, ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός και οι μετ' αυτόν υμνογράφοι διευρύνουν κι άλλο το χάσμα και γράφουν Ιαμβικούς Κανόνες στην έτι αρχαιότερη και πλέον «δυσνόητη» ομηρική, που αναφιβόλως δεν μιλιόταν ούτε "καταλαβαινόταν" εκείνη την εποχή;

10. Μήπως η παραδεδομένη γλώσσα της εκκλησιαστικής Λατρείας συνιστά ένα αισθητοποιό υλικό και συγχρόνως ασκητικό στοιχείο **αποφυγής συσχηματισμού** με τον κόσμο; Μήπως, δηλαδή, η είσοδος στον χώρο και τον χρόνο της "αμετάφραστης" Λατρείας προικίζει τους πιστούς με ένα υποβοηθητικό στοιχείο για την έξοδό τους από το φρόνημα του κόσμου και την τρέχουσα καθημερινότητα και για μια «αληθινή είσοδο από έξω στην εκκλησία» (R. Taft);

Εκ παραλλήλου θα συνιστούσε άραγε κατακριτέα και απορριπτέα υπερβολή η παρομοίωση, η **αναγωγική ερμηνεία των κατακομβών** (του κριτηρίου των) με την διατήρηση της εκκλ. γλώσσης της Λατρείας; Δηλαδή όπως οι αρχαίοι Χριστιανοί κρύβονταν επί τρεις αιώνες στις κατακόμβες, για να προσφέρουν την Λατρεία τους στον Θεό, έτσι και σήμερα οι ελληνόφωνοι Χριστιανοί υπό τον ακήρυκτο συνειδησιακό, αξιακό, γλωσσικό, πνευματικό, γιατί όχι και εθνικό, διωγμό "διασφαλίζουν" την Λατρεία τους και την Πίστη τους στο **ασφαλέστερο περιβάλλον** της ήδη εκκλησιαστικής γλώσσης; Μέσα σ' ένα κόσμο πλήρους συγχύσεως εννοιών, αρχών, δομών και αξιών, όπου οι λέξεις κατακερματίζονται, τα νοήματα διαμελίζονται, ο λόγος αποδομείται, η συνείδηση ξεχαρβαλώνεται και η συνεννόηση καθίσταται όλο και πιο δύσκολη, άραγε η «μετάφραση» των πεζών και ποιητικών μερών της Λατρείας δεν φαντάζει σαν το τελευταίο "απονεννοημένο" διάβημα, να αυτοεμπλακεί δηλαδή η (ελληνόφωνη) Εκκλησία σε ένα φαύλο κύκλο "νεογλωσσικών ερίδων" περί τις λέξεις, τα νοήματα, τις σημασίες, τις αποχρώσεις, ενώ έχει το πολύτιμο προνόμιο της ακριβούς εκφράσεως-διατυπώσεως;

11. Εξ άλλου η Λατρεία αποτελεί μια σύνθεση που έχει σχηματισθεί μέσα στις πνευματικές ζυμώσεις πολλών αιώνων και περικλείει ζωντανά στοιχεία ιστορικής (και εσχατολογικής) μνήμης, παροντοποιεί τα σωτηριώδη γεγονότα της Ενσάρκου Οικονομίας αλλά παραλλήλως κουβαλάει κι όλο το σφρίγος μιας Εκκλησίας που πάλεψε και παλεύει μέσα στους αιώνες να διαφυλάξει την Πίστη ακριβώς διατυπωμένη και ανόθευτη και παρέχει την δυνατότητα να ψηλαφήσουμε τις διαφορετικές ιστορικές στρωματώσεις. Δικαιούμαστε να παρακάμψουμε αυτή την παράμετρο;

Αλλά κυριότερο κριτήριο, που ίσως αμφισβητεί την πρακτική λογική της «μεταφράσεως» είναι το ιστορικό: Η ίδια **η "επιλογή" του Κυρίου** για τον χώρο και τον χρόνο, τις ιστορικές συνθήκες της Ενσαρκώσεως, τους Μαθητές Του, την Ίδρυση της Αποστολικής Εκκλησίας, την συγγραφή λίγο αργότερα των Ευαγγελίων και των Επιστολών της Καινής Διαθήκης με (κτιστό) εργαλείο χαράξεως, σημάνσεως, γραφής, περιγραφής, καταγραφής της ιστορικής απαρχής και φανερώσεως της Σωτηρίας την ελληνική γλώσσα εκείνης της εποχής. Δεν νομιμοποιούμαστε άραγε να θεωρήσουμε πως κατά ένα **τρόπο προνομιακό** -όχι όμως νομικό ή αποκλειστικό- "**κλείδωσε**" η τότε ελληνική γλώσσα;

12. Δημιουργείται η εντύπωση –μακάρι εσφαλμένη- πως η Λατρεία (και η γλώσσα της) αντιμετωπίζεται αν όχι ως δοκιμαστικός σωλήνας ή κρυσταλλοπίνακας καταστήματος στην οδό Σκουφά (!...), τουλάχιστον ως είδος θρησκευτικής "παραστάσεως", ένα είδος "σκηνικού ντεκόρ", οπότε κάλλιστα είναι θεμιτοί πάσης φύσεως (δηλαδή όχι μόνο γλωσσικοί...) πειραματισμοί. Η Λατρεία όμως είναι έκφραση της Πίστεως και της εν Χριστώ Ζωής της εκκλησιαστικής κοινότητος, αρχαιόθεν. Κατά συνέπειαν στην Λατρεία εκτός της Ορθοδόξου Πίστεως έχουν

αποτυπωθεί και τα "ανώτατα επίπεδα πνευματικότητος", της ορθοδόξου ζωής, ως δείκτες, ως φάροι, με τον ανθρωπίνως υψηλότερο γλωσσικό τρόπο. Συναφώς, η Λατρεία, εξαιρέτως δε η Θ. Λειτουργία, είναι αδιάσπαστα συνδεδεμένη με την εκκλησιαστική άσκηση, τόσο που μια Λειτουργία χωρισμένη από την "πνευματικότητα", την πνευματική προετοιμασία, κατά τον εκκλησιαστικό τρόπο, να κινδυνεύει να μετατραπεί σε "ιερό θέατρο". Η **άσκηση** όμως σήμερα είναι μια ακόμα "**ακαταλαβίστικη γλώσσα**", μια "α-κατανόητη" υπόθεση, για το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος των ανθρώπων, οπότε μήπως η «μετάφραση» αποκεκομμένη εμμέσως μεν, εμπράκτως δε, από την "αμετάφραστη γλώσσα της ασκήσεως" θα τους εξασφαλίσει μια ανέξοδη και "κατανοητή" "παράσταση";

13. Κρατώ προτελευταία την αναφορά στο μέγα θέμα της ερμηνείας καθαυτήν, η οποία θα είναι αναπόφευκτη κατά την νεοελληνική απόδοση. Γι' αυτό το θέμα εγκρατείς θεολόγοι, φιλόλογοι και διανοητές έχουν επιχειρηματολογήσει. Σύντομα όμως επαναλαμβάνω ως ερώτημα: άραγε δεν είναι αναντιλέκτως αποδεκτό ότι πάντα μια μετάφραση είναι μια προδοσία; Ποιός αναλαμβάνει μια τέτοια ευθύνη; Κι αν την αναλαμβάνει για την "προδοσία", την αναλαμβάνει και για πιθανό σχίσιμο της τοπικής Εκκλησίας;

14. Για τελευταία άφησα μια σκέψη κάπως προσωπικότερη: Μου φαίνεται λίγο δυσανάλογη, οξύμωρη και αιθερία η "εργώδης" αυτή υποστήριξη της «μεταφράσεως»· αφ' ενός μεν ως προς την διαμορφωμένη κοινωνική κατάσταση καταρρεύσεως στην Ελλάδα, «όπου δεν έχει μείνει τίποτα όρθιο, όπου οι κάθε λογής αυθαιρετούντες απλώς αποτελειώνουν, με τα δικά τους μέσα, το καταστροφικό έργο των ελίτ του κατεστημένου. Ψάχνεις απεγνωσμένα για ελπίδα και βλέπεις παντού ωμή ιδιοτέλεια και ξεδιάντροπη υποκρισία» (Χαρίδ. Κ. Τσούκας, "Καθημερινή" 15/3/2009)· αφ' ετέρου δε ως προς την προφητική διακονία του Λόγου του Θεού, στις μέρες μας. Απλούστερα, μου φαίνεται πιο ρεαλιστικός, πιο επείγων και πιο συμβατός με τις σημερινές ανάγκες ένας χαμηλόφωνος ερμηνευτικός και (ει δυνατόν) βιωματικός λόγος για τις αλήθειες της Πίστεως και συνολική αναθεώρηση τρόπου ζωής, μια ζωντανή, θερμή, ή και αιματηρή μαρτυρία αγάπης Χριστού, παρά μια "εργολαβία" Λειτουργικής Μεταρρυθμίσεως (μεταφράσεως).

Αν οι άνθρωποι σήμερα τείνουν να αποστρέφουν το πρόσωπό τους από την Εκκλησία, μου φαίνεται πως δεν το κάνουν τόσο γιατί δεν κατανοούν την γλώσσα της Λατρείας, όσο γιατί, πρώτον, **δεν κατανοούν ότι υπάρχουν αρκετά πράγματα που δεν "κατανοούνται"**, γιατί, δεύτερον, **δεν κατανοούν τι ακριβώς "εννοούν" τα εκκλησιαστικά λόγια** (ακόμα και μεταφρασμένα), δεν καταλαβαίνουν δηλαδή τι νόημα μπορεί να έχουν τα "λόγια", τα νοήματα, τα πράγματα της Εκκλησίας στην ζωή τους (και δεν βρίσκεται εύκολα κάποιος ικανός να τους τα καταστήσει ζωντανά, να τους τα ερμηνεύσει αληθινά) και γιατί, τρίτον,**ίσως και οι ίδιοι να μη έχουν και πάρα πολλή όρεξη να "καταλάβουν" κάτι από την**

Ζωή, τον Σταυρό και την Ανάσταση Ιησού Χριστού.

Κύριος Ιησούς δώη ημίν δώρημα αγαθόν: κάποτε κάτι να καταλάβουμε.

ελάχιστος εν πρεσβυτέροις
Αθανάσιος Στ. Λαγουρός

(*)(http://pakapodistrias.blogspot.com/2008/05/blog-post_20.html)

(Πηγή: «Χριστιανική Βιβλιογραφία», Τριμηνιαία Κριτική Έκδοση, αρ.φ. 42, Ιαν. - Μαρ. 2009)

(*Η «Αλλη Όψις» θα ήθελε να ευχαριστήσει τον συγγραφέα του άρθρου, π. Αθανάσιο, για την άδεια δημοσίευσης*)

Το κείμενο σε πολυτονική γραφή εδώ